

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

GENEL ARAŞTIRMALAR

**AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİK SÜRECİNDE
TÜRKİYE TARAFINDAN KAYDEDİLEN
GELİŞMELER VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE
MALİ İLİŞKİLER**

GA / 01- 6 - 11

Fulya BAYRAKTAR

Kıdemli Uzman

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

Kasım 2001

ANKARA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
GİRİŞ.....	1
1. GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNE KADAR TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	3
2. GÜMRÜK BİRLİĞİNİN TAMAMLANMASINA İLİŞKİN 1 / 95 SAYILI TÜRKİYE AB ORTAKLIK KONSEYİ KARARI.....	6
3. TÜRKİYE AB GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNDE KAYDEDİLEN GELİŞMELER	9
3.1. Malların Serbest Dolaşımının Sağlanmasına Yönelik Düzenlemeler.....	9
3.2. Ortak Ticaret Politikasına Uyum Kapsamında Gerçekleştirilen Düzenlemeler.....	11
3.3. Ortak Tarım Politikasına Uyum Kapsamındaki Düzenlemeler.....	12
3.4. İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanacak Sisteme İlişkin Düzenlemeler.	13
3.5. Ortak Rekabet Politikasına Uyum Kapsamında Gerçekleştirilen Düzenlemeler....	14
3.6. Gümrüklere İlişkin Hükümler, Türkiye'nin Topluluk Ortak Gümrük Koduna Uyumu ve Karşılıklı İdari İşbirliği.....	15
3.7. Kurumsal Hükümler.....	16
4. TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ MALİ İLİŞKİLER	19
4.1. Gümrük Birliği Sürecine Kadar Türkiye – AB Mali İlişkileri.....	19
4.1.1. Birinci Mali Protokol.....	19
4.1.2. İkinci Mali Protokol.....	20
4.1.3. Üçüncü Mali Protokol.....	21
4.1.4. Özel İşbirliği Fonu.....	24
4.1.5. Turizm ve Madencilik Sektörlerinde Mesleki Eğitim Programı.....	25
4.1.6. Dördüncü Mali Protokol.....	26
4.2. Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye – AB Mali İlişkileri.....	26

4.2.1. Gümrük Birliği Kararı ve Mali İşbirliği Deklarasyonu.....	27
4.2.2. Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP).....	28
4.2.3. Avrupa Akdeniz Ortaklığı.....	29
4.2.3.1. Akdeniz Yardım Programı (MEDA).....	29
4.2.3.2. Avrupa – Akdeniz İşbirliği Programı (EUROMED).....	35
4.2.4. “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi Kapsamındaki” Mali Yardımlar.....	36
4.2.5. Marmara Depremi Sonrasında Verilmesi Öngörülen Mali Yardımlar.....	36
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	38
YARARLANILAN KAYNAKLAR	40

GİRİŞ

Avrupa Topluluğu, uluslararası ekonomik bütünleşmelerin günümüzde en kapsamlı ve başarılı bir örneği durumundadır. Demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi kavramların ön plana çıkması ve ayrıca bilgi ve teknolojinin, mal ve finans piyasalarının ülke sınırlarını aşmasıyla, ekonomik, siyasi ve kültürel bütünleşmelere gitmek ülkelerin kendi gelişmeleri ve güvenilirlikleri açısından da çok büyük önem taşımaya başlamıştır. Özellikle ekonomik bütünleşmelerde bölgesel hareketlerin daha canlı olduğu dikkat çekmektedir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler hukuki olarak 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasına dayalı Ortaklık Rejimi çerçevesinde başlamıştır. Ankara Anlaşması Türkiye ile Topluluk arasında hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç aşamada tamamlanacak bir ortaklık ilişkisi oluşturmaktadır.

Barış ve özgürlüğü koruma ve güçlendirmeye yönelik kararlılığı vurgulayan siyasi amaç yanında, anlaşmanın ekonomik yönden amacı Türkiye ile Topluluk ülkeleri arasında giderek artan ilişkiler kurmak ve Türk ekonomisi ile Topluluk üyesi ülke ekonomileri arasındaki farkı kapatmaktadır. Söz konusu amaca yönelik olarak Topluluğa belirli sürelerde Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunma zorunluluğu da getirilmiştir.

Bazı istisna hibe-yardımlar dışında, Topluluğa üye ülkeler 1964 yılından itibaren Türk ekonomisinin hızla kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla, bazı Türk kamu ve özel sektör projelerini Topluluk bütçesinden ayırdıkları belli miktarlardaki krediyle finanse etmeye başlamışlardır.1973 yılından itibaren de söz konusu kredi olanaklarına, Avrupa Yatırım Bankası özkaynaklarından tahsis edilen tutarlar da eklenmiştir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na kadar Mali Protokoller çerçevesinde yürütülen Topluluk ve Türkiye arasındaki mali ilişkiler,1980-1990 yılları arasında sekteye

uğramış, daha sonraki yıllarda ise mali protokoller sisteminden vazgeçilip proje bazında kredi-hibe şeklinde devam etmiştir.

Esas itibariyle Avrupa Birliği ile Túrkiye arasındaki mali ilişkileri incelemeyi amaç edinen bu çalışmada, konuya giriş ve temel oluşturması açasından genel ilişkiler de incelenmeye çalışılmıştır. İlk bölümde ele alınan genel ilişkilerin ardından ikinci bölümde Gümrük Birliğine ilişkin 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, üçüncü bölümde Gümrük Birliği Sürecinde Túrkiye'deki Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda kaydedilen gelişmeler incelenmiş ve son bölümde de dönemler itibariyle üyelik sürecinde Topluluk ile Túrkiye arasındaki mali ilişkiler ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNE KADAR TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler, AET'nun 1958 yılında kurulmasından itibaren 41 yıllık fiili bir geçmişe, Türkiye'nin bu kuruluşla 1963 yılında Ortaklık Anlaşması yapmasına bağlı olarak da 38 yıllık hukuki bir çerçeveye dayanmaktadır. Her ne kadar Türkiye AB ile 1950'li yılların sonlarından bu yana ilgilenmekte ise de, esas itibariyle ilişkiler, AB ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasına dayalı Ortaklık Rejimi çerçevesinde gelişmiştir.

Anlaşmanın ekonomik yönden amacı, Türkiye ile Topluluk ülkeleri arasında gittikçe sıkılaştan ilişkiler kurmak ve Türk ekonomisi ile Topluluk üyesi ülke ekonomileri arasındaki farkı kapatmaktır. Bu amaçla belirli sürelerle Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunma zorunluluğu da getirilmiştir. Anlaşmanın siyasal amacı, Topluluğu kuran Roma Anlaşması'na uygun olarak barış ve özgürlüğü koruma ve güçlendirmede kararlılık olarak açıklanmıştır.

Anlaşmada ayrıca, Türk halkının yaşam düzeyini iyileştirmeye yönelik çabalarına verilecek desteğin, Türkiye'nin daha sonraki bir tarihte Topluluğa katılmasını kolaylaştıracağı belirtilerek, siyasal bütünleşmenin ekonomik bütünleşmeden geçeceği görüşü kabul edilmiştir.

Ankara Anlaşması Türkiye ile Topluluk arasında hazırlık, geçiş ve son dönem olarak üç kademedede tamamlanacak bir ortaklık ilişkisi kurmaktadır.

Hazırlık Döneminde Türkiye-AET ilişkilerinin geliştirilmesi açısından herhangi bir yükümlülük üstlenmeyen Türkiye'nin geçiş dönemi ve son dönem boyunca üstleneceği yükümlülükleri yerine getirebilmesi için Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmesi beklenmektedir. Bu dönemin en az 5, en çok 10 yıl sürmesi öngörülmüştür.

Bir Gümrük Birliği oluşturulması amaçlanan Geçiş Döneminin amacı da karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasını temelinde Türkiye'nin ekonomi politikalarını Topluluğun ekonomi politikalarına yaklaştırmaktır. Bu dönemin en fazla 12 yıllık bir süreyi kapsamaması öngörülmüştür.

Süresi konusunda herhangi bir açık hüküm bulunmayan son dönemde ise bir gümrük birliği temelinde birleşileceği ve tarafların ekonomi politikaları arasında yakın bir uyumlaştırmaya gidileceği belirtilmektedir.

Bu üç aşama tamamlandıktan sonra Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe kabul edilebilecek statüye gelebilecektir.

Türkiye, Hazırlık Dönemi'nin bitmesine iki yıl kala 1967'de geçiş dönemine başlamak için Topluluğa başvurmuştur. Geçiş dönemi koşullarını belirlemek amacıyla daha detaylı bir anlaşmanın gerekli olduğu düşünülerek 23 Aralık 1970'de Katma Protokol imzalanmış ve 1973'de yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol çerçevesinde geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir ticaret rejiminin uygulanması, Protokolde belirlenen alanlarda taraflar arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması sürecinin başlatılması öngörülmüştür.

Bu dönemde Topluluk sanayi ürünlerinde Türkiye'ye karşı gümrük vergilerini, eş etkili vergi ve rejimleri Geçici Anlaşma uyarınca 1 Ocak 1971'de kaldırmıştır. Buna karşılık Türkiye ise 1973 ve 1976 yıllarına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra, diğerlerini erteleme yoluna gitmiştir. Topluluk, tarım ürünleri ile ilgili Ortaklık Konseyinin 30 Haziran 1980'de aldığı karara uygun olarak, Türkiye çıkışlı tarım ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini 1 Ocak 1981'den itibaren uyguladığı indirimlerle 1 Ocak 1987'de kaldırmıştır. Ancak Topluluğun Türk ürünlerine uyguladığı bazı miktar kısıtlamaları ve fiyat politikaları dolayısıyla uygulamada Türk ürünleri Topluluk pazarına girişte zorlanmıştır. Türkiye ise AT kaynaklı tarım ürünlerine uzun süre taviz vermemiştir.

Geçiş döneminde tarafların karşılıklı olarak yükümlülüklerini yerine getirmede ortaya çıkan aksaklıklar yanında, 1980 sonrasında Türkiye’de oluşan siyasi ortamın da etkisiyle, Türkiye Topluluk ilişkileri donma noktasına gelmiştir. 1982 yılında Avrupa Parlamentosu Türkiye ile olan ortaklık anlaşmasının Türkiye’deki siyasi ortam düzelene kadar dondurulmasına karar vermiştir.

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde bu döneme kadar olan gelişmelerden bağımsız olarak Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Topluluk ise bu başvuruyu diplomatik bir dille reddetmiştir.

1988 yılında AT Komisyonu ile yapılan toplantılar, Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkilerin canlanması açısından oldukça önemli bir rol oynamıştır. Bu toplantılarda Türkiye ortaklık rejiminin gereği olan yükümlülüklerini hızla yerine getirmeye çalışacağı, Topluluğun da taahhütlerine uygun tavır göstermesini bekleyeceği mesajını vermiştir. Bu kapsamda da Türkiye taahhüt ettiği yükümlülüklerini yerine getirmeye başlamıştır.

1990’lı yıllar Türkiye ile Topluluk ilişkilerinin gelişmesi yönünden yeni bir dönem olmuştur. Topluluk üyesi ülkeler, zirve toplantılarında Türkiye’nin üyeliği yerine, Türkiye ile ortaklık ilişkisinin güçlendirilmesine ağırlık verileceğini ifade etmişlerdir. Bu dönemde Türkiye-AT Ortaklığının karar organı olan Ortaklık Konseyi etkinlik kazanmaya başlamıştır. Gümrük birliğinin 1995 yılında tamamlanmasına yönelik çalışmaların tespiti ve izlenmesi amacıyla “Türkiye-AT Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi” kurulmuştur.

Sözkonusu Komite tarafından, Türkiye ile Topluluk arasında kurulacak gümrük birliğinin işlemesine yönelik konuları içeren bir Ortaklık Konseyi Karar Taslağı hazırlanmış ve taslak 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında karara bağlanmıştır. 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ile Topluluk arasında sınai ürünleri konu alan bir gümrük birliğinin tam olarak kurulması hedeflenmiştir. Aynı tarihli toplantıda Ortaklık ilişkilerinin diğer alanlarda da geliştirilmesine ilişkin bir “Tavsiye Kararı” ile mali işbirliğinin yeniden başlatılmasına ilişkin bir “Mali İşbirliği Deklarasyonu” da kabul edilmiştir.

2. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TAMAMLANMASINA İLİŞKİN 1/95 SAYILI TÜRKİYE-AB ORTAKLIK KONSEYİ KARARI

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, koşulları Katma Protokol ile belirlenmiş bulunan Geçiş Dönemini sona erdirmekte, Türkiye ile Topluluk arasında kurulması öngörülen sınıai ürünlere ilişkin gümrük birliğinin tam olarak 31 Aralık 1995 tarihi itibariyle hayata geçirilmesini hükme bağlamaktadır.

Söz konusu Gümrük Birliği Kararı, Ortaklık Anlaşmalarında öngörülenden daha kapsamlı bir düzenleme içermektedir. Bu karar çerçevesinde taraflar arasında malların serbest dolaşımını ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifelerinin uygulanmasını öngören Türkiye-AB Gümrük Birliği, AB'nde ticaret ve rekabet politikalarında sağlanan gelişmelere Türkiye'nin de uyum göstermesini öngören bir nitelik kazanmıştır.

Toplam altı kısımdan oluşan Kararın ilk kısmında malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası, ikinci kısmında tarım ürünlerine ilişkin hükümler, üçüncü kısmında gümrüklerle ilgili hükümler, dördüncü kısmında mevzuat uyumu, beşinci kısmında kurumsal hükümler ve altıncı kısmında da genel ve nihai hükümler yer almaktadır. Karar'ın ana başlıklar itibariyle kapsamı aşağıda verilmektedir.

- Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası
 - Gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve tedbirlerin kaldırılması,
 - Ticarete teknik engellerin kaldırılması,
 - Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi,
 - Hassas ürünler,
 - Topluluğun tercihli rejimlerinin Türkiye tarafından üstlenilmesi,
 - İşlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanacak sisteme ilişkin mevzuat.
- Türkiye'nin Topluluk Ortak Tarım Politikası'na uyumu ve tarım ürünleri ticaretinde uygulanacak tercihli rejim.

- Gümrüklere ilişkin hükümler, Türkiye'nin Topluluk Ortak Gümrük Kodu'na uyumu ve karşılıklı idari işbirliği
- Mevzuat uyumu
 - Fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması
 - Rekabet kuralları ve mevzuat yakınlaştırılması
 - Devlet yardımları
 - Tekeller
 - Ticari korunma araçları
 - Kamu alımları
 - Vergilendirme
- Kurumsal hükümler
- Genel ve nihai hükümler

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında 1/95 sayılı Gümrük Birliği'nin yanısıra,

- Taraflar arasındaki ilişkilerin Ortaklık Anlaşmasının öngörmediği alanlarda da güçlendirilmesini amaçlayan bir Tavsiye Kararı,
- Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı, 1 Ocak 2001 tarihine kadar Ortak Gümrük Tarifesinin üzerinde vergi uygulayacağı hassas ürünleri içeren 2/95 sayılı Karar ve
- Türk ekonomisinin Gümrük Birliğine bağlı olarak geçireceği değişiklikler sırasında ihtiyaç duyacağı mali yardım ve işbirliğinin çerçevesini belirleyen Topluluk Deklarasyonu kabul edilmiştir.

2/95 sayılı karar, Türkiye'nin ağırlıklı olarak otomotiv sanayi ürünleri, deri ve köseleden eşyalar, ayakkabı ve aksamı, porselen ve seramikten bazı eşyalar ve mobilya için, 1.1.2001 tarihine kadar Topluluk Ortak Gümrük Tarifesi üzerinde vergi uygulayabilmesine olanak tanımaktadır.

Ortaklığın geliştirilmesine ilişkin Tavsiye kararında da, sanayi, enerji, ulaştırma, telekomünikasyon, çevre, bilim, istatistik, adalet ve içişleri, kültür, tüketicinin korunması, enformasyon alanlarında işbirliği; Türkiye'nin Avrupa dışı şebekelere katılımı, AKCT ürünlerinin serbest dolaşımına ilişkin müzakerelerin 1995 yılı içinde

tamamlanması, Gümrük Birliği için uygun ekonomik koşulların yaratılmasına ilişkin diyalogun başlatılması gibi konular yer almaktadır.

Mali yardım konusundaki Topluluk Deklarasyonu ise, Türk ekonomisinin Gümrük Birliği çerçevesinde geçireceği değişikliğe bağlı olarak ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını karşılamaya ve iki Taraf arasındaki gelişme farkını azaltmaya yönelik olarak Toplulukça Türkiye'ye sağlanacak mali yardımın ve işbirliğinin çerçevesini belirlemektedir.

3. TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNDE KAYDEDİLEN GELİŞMELER

Türkiye, 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımına olanak sağlayan Gümrük Birliği'ni, 22 yıllık bir geçiş döneminin ardından 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla tamamlamıştır. Gümrük Birliği çerçevesinde özellikle 1994 yılındaki yoğun çalışmalar Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme politikası doğrultusunda önemli bir adım oluşturmuştur.

Gümrük Birliği bir ticari entegrasyon olarak görülse de, gümrük duvarlarının kaldırılmasının çok ötesinde yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı'nın yürürlüğe konmasıyla birlikte, ülkemizde iç piyasayı korumaya yönelik bir çok düzenleme yapılmıştır. Bunlara ek olarak teknik mevzuat ve standartlar açısından da dünya ve AB normlarına uyum sağlanması amacıyla çalışmalar yapılmış, Dış Ticarete Standardizasyon Rejimi aracılığıyla kaliteli üretim teşvik edilmiştir. Söz konusu çalışmalarla piyasanın belli bir düzene oturtulması amaçlanırken aynı zamanda bürokrasi ve özel sektör arasındaki işbirliği ve disiplin de geliştirilmeye çalışılmıştır.

Günümüz dünyasında ticaret sisteminin serbestleştirilmesi yönündeki genel eğilim dikkate alındığında, Gümrük Birliği aracılığıyla Türkiye'nin uluslararası ticaret sisteminin değişen kurallarına daha hızlı bir uyum sağlamakta olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde Türkiye tarafından gerçekleştirilen ve sürdürülen uyum çalışmaları aşağıda ana maddeler halinde özetlenmeye çalışılmıştır.

3.1. Malların Serbest Dolaşımının Sağlanmasına Yönelik Düzenlemeler

Türkiye-AB Gümrük Birliği Kararı, temel olarak sanayi ürünlerinin serbest dolaşımını öngörmektedir. Dolayısıyla serbest dolaşıma ilişkin hükümler, Türkiye'de ya da Toplulukta üretilmiş ya da üçüncü ülke kaynaklı olup serbest dolaşıma girmiş bulunan sanayi ürünlerine uygulanmaktadır. İşlenmiş tarım ürünleri de Gümrük Birliği kapsamında olup, sözkonusu ürünlerin ithalatında, mevzuat çerçevesinde Toplu

Konut Fonu bütün ülkeler kaynaklı ürünler için uygulanırken, gümrük vergisi oranı sadece üçüncü ülkeler menşeli ürünlerde uygulanmaktadır.

a) Katma Protokol çerçevesinde 1973 ve 1976 yıllarında gerçekleştirilen gümrük vergisi indirimleri 1988'den itibaren hızlandırılmıştır. 1996 yılı ithalat Rejimi Kararı kapsamında yapılan son düzenlemelerle de AB kaynaklı sanayi ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve Toplu Konut Fonu kaldırılmıştır. Böylece %5.94 olan ağırlıklı koruma oranı %0'a düşürülmüştür.

Ayrıca, 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla taraflar arasındaki ithalat ve ihracatta uygulanan miktar kısıtlamaları ile eş etkili tedbirler yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kapsamda Türk tekstil ve konfeksiyon ürünlerine yönelik Topluluk kotaları ile Türkiye kaynaklı rafine edilmemiş petrol ürünlerine tanınan tarife kontenjanı uygulamasına son verilmiştir.

b) Türkiye-AB arasında Gümrük Birliğini kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 8-11' inci maddeleri doğrultusunda, Türkiye'nin, ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin Topluluk mevzuatını (standardizasyon, ölçüm, kalibrasyon, kalite, akreditasyon, test ve sertifikalandırma v.b. konularda), Karar'ın yürürlüğe girdiği 1.1.1996 tarihinden itibaren 5 yıl içerisinde iç mevzuatına dahil etmesi öngörülmektedir.

- AB teknik mevzuatını uyumlaştıracak kamu kurum ve kuruluşları ile çalışmalara katkıda bulunacak diğer kurumları belirleyen "Türk Ürünlerinin İhracatının Artırılmasına Yönelik Teknik Mevzuatı Hazırlayacak Kurumların Belirlenmesine İlişkin Bankalar Kurulu Kararı" 29 Nisan 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- AT teknik mevzuatı listesi ile söz konusu mevzuatın Türkiye tarafından uygulanma koşul ve kurallarına ilişkin metinler taraflarca incelendikten sonra 21 Mayıs 1997'de 2/97 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı olarak kabul edilmiştir.
- AB teknik mevzuatına uyum için tanınan 5 yıllık geçiş süresinde oluşabilecek boşluğu gidermek amacıyla "Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve

Standardizasyon Rejimi Kararı” 1995’ten başlayarak her yıl revize edilerek yürürlüğe konulmuştur.

- “Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Yasa” 1.7.2001 tarihinde, “Türkiye Akreditasyon Konseyi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” ise 4.11.1999 tarihinde yasalaşarak yürürlüğe girmiştir.
- Son yıllarda artan ihracat rakamları ile dikkat çeken otomotiv sektörüne ilişkin olarak “Motorlu Araçlar ve Römorkları Tip Onayı Yönetmeliği” Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından 7 Mayıs 1997 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3.2. Ortak Ticaret Politikasına Uyum Kapsamında Gerçekleştirilen Düzenlemeler

Avrupa Topluluğunun ortak ticaret politikası araçlarından Ortak Gümrük Tarifesi (OGT), ithalatın tümünü kapsadığından en geniş kapsamlı uygulama aracıdır. Tarife dışı önlemler olarak adlandırılan ithalattaki diğer yasal düzenlemeler ise gözetim ve korunma önlemleri, anti-damping ve anti-sübvansiyon yönetmelikleri olarak sıralanabilir. Ayrıca ikili veya çok taraflı tercihli ticaret anlaşmaları ile tek taraflı otonom uygulamalar Topluluğun ticari ilişkilerinde etkili olan araçlardır.

- Çok farklı gümrük vergisi oranlarına sahip olan Topluluk ve Türkiye arasında, oluşması istenen Ortak Gümrük Tarifesi açısından 1988 yılına kadar herhangi bir adım atılamamıştır. Bu yıldan itibaren yükümlülüklerini yerine getirmeye başlayan Türkiye 1 Ocak 1996 tarihli Roma Anlaşması kapsamında OGT’ne uyum sağlamıştır. Hassas ürünler istisna olmak üzere üçüncü ülkelerden ithalatta sanayi ürünlerinde % 10.78 olan ağırlıklı koruma oranı % 5.6’ya 2000 yılında ise % 3 düzeyine indirilmiştir.
- “İthalata Ortak Kurullar” başlıklı, 3285/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliğinde yer alan genel kurallar Türk mevzuatına, İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota İdaresi Tarife Kontenjanı hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve eki Yönetmelik ile uyarlanmıştır.
- Damping ve sübvansiyon uygulamalarına ilişkin 1.0.1989 tarihinde kabul edilen ithalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki 89/14506 sayılı karar, Gümrük

Birliği çerçevesinde Topluluğun ilgili mevzuatına uyum sağlama gereği dikkate alınarak 21 Temmuz 1999 tarihinde 4412 sayılı kanun ile değiştirilmiştir.

- Haksız ticari uygulamalar karşısında Türkiye'nin çıkarlarının korunmasına ilişkin yaptırımlar getiren 95/6817 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, "Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında 95/7608 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik ile değiştirilmiştir.
- Topluluğun 520/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği çerçevesinde aldığı miktar kısıtlamalarının idaresi konusunun ihracatla ilgili yönlerine 95/7616 sayılı Karar ile uyum sağlanmıştir.
- Türkiye, Topluluğun 93/112 (EC) sayılı Konsey Kararı ile ortak ticaret politikasına yönelik olarak ortaya çıkardığı Resmi Destekli İhracat Kredilerine taraf olmak için (OECD Uzlaşması) başvurusunu yapmıştir.
- Topluluğun Ortak Ticaret Politikası kapsamında üçüncü ülkelere karşı tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithalatında uyguladığı miktar kısıtlamalarına uyulması gerektiğinden, AB'nin ikili anlaşma kapsamında önlem uyguladığı ülkelerle anlaşma sağlamak amacıyla 24 ülke ile Mutabakat Zabıtları imzalanmıştir.
- Türkiye, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16'ncı maddesi uyarınca, AB'nin otonom rejimler ya da anlaşmalar kapsamındaki tercihli gümrük rejimini 1.1.2001 tarihine kadar üstlenmiştir. Bu konudaki ilk girişim, Türkiye ile EFTA ülkeleri arasında 10 Aralık 1991'de imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması olmuştur. Taraflar arasındaki ticarete mevcut olan tarifeleri ve tarife dışı engelleri kaldırarak, malların serbest dolaşımını sağlamaya çalışan bu anlaşma ile EFTA ülkeleri Türk menşeli sanayi malları ithalatına uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili vergileri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmışlardır. İkili protokollerle düzenlenen tarım ürünleri ticaretinde ise Türkiye lehine %100'e varan gümrük vergisi indirimleri sağlanmıştir.

3.3. Ortak Tarım Politikasına Uyum Kapsamındaki Düzenlemeler

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda, Türkiye'nin tarım politikasını Ortak Tarım Politikası tedbirlerini benimseyecek biçimde uyumlaştırması ve Topluluğun da Türk tarımının çıkarlarını gözetmesi öngörülmektedir.

- Taraflar arasında tarım ürünleri ticaretinde 1980'li yıllarda kurulmuş olan tavizli rejimi değişen koşullara uyarlamak amacıyla, Türkiye ile AB Komisyonu yetkilileri arasında Eylül 1993'den bu yana toplantılar sürmektedir.
- Bazı istisna ürünler dışında, Topluluğa ithal edilen Türkiye kaynaklı tarım ürünlerinde advalorem gümrük vergileri tamamen kaldırılmış bulunmaktadır.
- Görüşmeler kapsamında, Türkiye bazı ürünlerde Topluluğa, ülkemize yönelik son üç yıllık ihracat ortalamasına eşit düzeyde ve bazı ürünlerde de bunun üzerindeki miktarlarda tarife kontenjani çerçevesinde gümrük vergisi muafiyeti tanımıştır.
- Bir çok tarım ürününde spesifik vergi indirimi sağlanmıştır.
- Topluluk, Uruguay Round Tarım Anlaşması kapsamındaki yükümlülükleri kapsamında değişken gümrük vergilerini (prelevman, ek şeker/un vergisi vb.) referans fiyatlarını ve benzeri tedbirleri tarifeye dönüştürmüş bulunmaktadır.

3.4. İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanacak Sisteme İlişkin Düzenlemeler

Topluluk ile gerçekleştirilen Gümrük Birliği sanayi ürünlerini içermekte ise de büyük bir bölümünü gıda sanayi ürünlerinin oluşturduğu ve işlenmiş tarım ürünleri olarak adlandırılan bir grup ürün de Gümrük Birliği kapsamında yer almaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde yeni bir sistem tesis edilmiş bulunmaktadır. Söz konusu ürünlere ilişkin uygulamaların usul ve esasları 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı'nda yer almaktadır.

- İşlenmiş tarım ürünlerinin Topluluğa ihracatında Ortak Gümrük Tarifesinde belirlenen tarife hadleri uygulanmakta veya Topluluğun Türkiye'ye uyguladığı tavizli rejim geçerli olmaktadır. Türkiye'ye ithalatta ise yürürlükteki ithalat Rejimi kapsamına giren gümrük vergileri ve Toplu Konut Vergisi tahsil edilmektedir.
- İşlenmiş tarım ürünlerinden 79'unda (bazı makarna çeşitleri, dondurma, katkılı yoğurtlar, margarin vb.) sistem 1.1.1996 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Bu gruptaki ürünler için, Toplulukça uygulanan koruma oranlarından hesaplanan sanayi payı sınırlanmış, hedef tarım payı uygulamasına geçilmiştir. Bazı ürünlerde (bisküvi ve pastacılık ürünleri, bazı makarna çeşitleri vb.) sanayi payının %30'a indirilmesi

yoluna başvurulurken, 51 ürün için de ilave koruma yöntemi benimsenmiş, bu ürünler için de geçiş dönemi 1,5 yıl olarak belirlenmiştir.

- İşlenmiş tarım ürünleri kapsamında yer alan ve sadece sanayi payı ile korunan bazı ürünlerde ise (sigara, bira, kakao vb.) Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle advalorem vergiler karşılıklı olarak sıfırlanmıştır.

3.5. Ortak Rekabet Politikasına Uyum Kapsamında Gerçekleştirilen Düzenlemeler

Avrupa Birliği'nin temel ekonomik hedefinin üye ülkeler arasında tüm ekonomik kısıtlamalardan arındırılmış bir ortak Pazar oluşturmak olduğu gözönüne alındığında, rekabet kuralları ve rekabet politikasının Topluluk açısından çok büyük önem taşıdığı ortadadır. Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki rekabet kuralları ve karşılıklı yükümlülükler 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 32. Ve 44. Maddelerinde düzenlenmiştir.

- Ortaklık Konseyi Kararındaki mevzuat uyumu yükümlülüğü ile bağlantılı olarak "4045 sayılı Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun" 13.12.1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunda öngörülen ve rekabetin korunmasına ilişkin düzenleme ve denetlemeyi yapmak üzere bağımsız faaliyet gösteren "Rekabet Kurulu" nun oluşturulmasına ilişkin Kararname de 27 Şubat 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Rekabet Kurulu, Rekabet Kurumu'nu 05.11.1997 tarihinde oluşturarak çalışmalarına başlamıştır.
- Fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması açısından taraflara düşen yükümlülükler kapsamında 24 Haziran 1994 tarihinde Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur. Yine aynı tarih itibariyle Patent Haklarının, Endüstriyel Tasarımların, Coğrafi İşaretlerin ve Markaların korunmasına ilişkin Kanun Hükmünde Kararnameler, değişik tarihlerde de patent haklarına, sınai ve fikri mülkiyetin korunmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararları ve Kanunlar yürürlüğe girmiştir.
- 1/95 Sayılı Karar'ın 37. maddesinde devlet yardımları alanındaki mevzuatların yakınlaştırılması öngörülmüştür. Bu kapsamda öncelikle Türk tekstil ve konfeksiyon sektörü ile demir-çelik sektöründe sağlanan devlet yardımları incelenmiş ve AB mevzuatına uygunluk açısından çalışmalar yapılmıştır. Bu

kapsamda ülkemizde sektörel bazda spesifik devlet yardımı bulunmadığı ve mevcut teşvik tedbirlerinin Ortaklık Konseyi Kararı ve GATT hükümlerine aykırı olmadığı Komisyona bildirilmiştir.

- 1980 sonrası dönemde ihracatı teşvik amacıyla uygulanan doğrudan parasal ödemeler, istisnalar ve düşük faizli kredi uygulamaları, Dış Ticaret Örgütü Anlaşmasına uyulması ve AB ile Gümrük Birliği sürecine gidilmesi nedeniyle 1994 yılı sonunda uygulamadan kaldırılmıştır. AB ve GATT normlarına uygun olarak hazırlanan ihracata yönelik devlet yardımlarına ilişkin Tebliğler, 1.6.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Patent, Faydalı Model ve Endüstriyel Tasarım Tescili Harcamalarının Desteklenmesine ilişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği de 27.02.1998'de yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.
- 1/95 sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararının ticari niteliğe sahip devlet tekellerine ilişkin 42. Maddesi, Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde devlet tekellerinin, malların tedarik ve pazarlanmasında ülke vatandaşları ile AB vatandaşları arasında ayırım yaratmayacak şekilde uyarlanması yükümlülüğünü getirmiştir. Bu doğrultuda, TEKEL mevzuatının, Topluluğun ilgili mevzuatıyla uyumlaştırılması için çalışmalar yürütülmüş ve hazırlanan "İspirto ve İspirtolu İçkiler İhbarı Kanunu" 20.1.2001 tarihinde, "Şeker kanunu" ise 4.4.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.6. Gümrüklere ilişkin Hükümler, Türkiye'nin Topluluk Ortak Gümrük Kodu'na Uyuma ve Karşılıklı İdari İşbirliği

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Gümrük Birliği'ne geçilmesiyle birlikte Türkiye'nin gümrük işlemleriyle ilgili AB mevzuatını benimsemesini öngörmektedir. Bu kapsamda Topluluk Gümrük Kodu ve Uygulama Yönetmeliği esas alınarak, üçüncü ülkelere yönelik ekonomik etkili gümrük işlemlerini düzenleyen AB mevzuatı Türk mevzuatına uyarlanmıştır.

- Türkiye, Gümrük Birliği kapsamında ve ticari formalitelerin azaltılması amacıyla Gümrük Giriş ve Çıkış Beyannamelerini uygulamadan kaldırarak, Gümrük Beyannamesi adlı Tek İdari Belgenin kullanımına başlamıştır.

- 6 Ocak 1996 tarihinde yayımlanan İhracat Rejimi çerçevesinde, İhracat Beyannamesi kaldırılarak, "Gümrük Beyannamesi üzerinde İhracatçı Birliklerinin onayının aranması" uygulamasına geçilmiştir. 96/1 sayılı Tebliğle de İhracatçı Belgesi uygulaması kaldırılmıştır. Bu uygulamaya paralel olarak İthalat Rejimi ile de İthalatçı Belgesi ve İthal Müsaadesi kaldırılmıştır.
- 95/7615 sayılı Karar ve 96/1 sayılı Tebliğ ile ihracatı teşvik mevzuatı kapsamında ihraç edilen ürünlerin ithal hammaddeleri için uygulanan gümrük muafiyetinin AB'nin Gümrük Kodu ile düzenlenmiş olduğu Dahilde İşleme Rejimi altında devamı öngörülmüştür. Bu rejim altında firmalara ihraç edecekleri mamüllerin üretimi için gerekli girdileri teminatlı olarak ithal etme olanağı sağlanmaktadır.
- 95/7617 sayılı Karar ile de, Türkiye'den ithal edilen bir ürünün işlenerek yeniden Türkiye'ye ithal edilmesi durumunda, Hariçte İşleme Rejimi altında kısmen veya tamamen vergi muafiyeti tanınmasının esasları belirlenmiştir.
- Topluluk ile Türk gümrük mevzuatı arasında köprü işlevi görmek üzere, 20 Mayıs 1996 tarihli Gümrük İşbirliği Komitesinin 1/96 sayılı Kararı benimsenmiştir. 1 Temmuz 1996 tarihinden itibaren geçerli olan Köprü Mevzuat kapsamında "ATR Dolaşım Belgeleri Yönetmeliği " 24 Ağustos 1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Ayrıca "Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Oluşturulan Gümrük Birliği Dolayısıyla Bir Kısım Gümrük Rejimlerinin Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Karar" 9 Kasım 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.7. Kurumsal Hükümler

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında, gümrük birliğinin işleyişiyle ilgili olarak Türk ve Toplumluk mevzuatının uyumu ilkesi kabul edilmiştir. Söz konusu uyumla doğrudan ilgili alanlar olarak da ticaret politikası, üçüncü ülkelerle sanayi ürünleri bazında imzalanan ticari anlaşmalar, sanayi ürünleri ticaretinde teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuat, ortak rekabet politikası ve gümrük mevzuatı belirlenmiştir.

Ortaklık Konseyi Kararı, kabul edilen ilkeye uygulama olanağı sağlayabilmek amacıyla, danışma temeline dayanan üç önemli öneri getirmiştir.

- Bir Gümrük Birliği Ortak Komitesi (GBOK) kurulması ve komitenin görevlerini yerine getirmesini sağlamak amacıyla alt komite ve çalışma grupları oluşturulması,
- Komisyon, Konsey ya da Türkiye'nin gümrük birliğiyle ilgili mevzuat hazırlık ve kabul edilmesi aşamalarında Komite içinde danışma ve bilgilendirme sürecinin oluşturulması,
- Komisyon'un teknik konularla ilgili komite toplantılarında Türk uzmanların da yer alması.

GBOK, akit tarafların temsilcilerinden oluşmakta, Komite başkanlığı altı aylık dönemler itibariyle sırayla Avrupa Komisyonu Temsilcisi ve Türkiye Temsilcisi tarafından yürütölmektedir. Komitede üye ölkeler de temsil edilmektedir.

Gümrük Birliği Ortak Komitesinin kurulmasındaki temel amaç Türkiye'nin gümrük birliğinin işleyişiyle ilgili alanlarda, kabul edilen mevzuat uyumu ilkesine bağlı kalmasına yönelik bir danışma prosedürünün oluşturulmasıdır. Bu yöntemle mevzuat ve uygulamalar arasındaki farklılık ve çelişkilerin, malların serbest dolaşımı ilkesini etkilemesi, ticarete sapsmalara yol aması ve taraflarda ekonomik sorunlara yol aması engellenebilecektir. GBOK, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda bilgi ve görüş alışverişini yönlendirir ve gerektiğinde Ortaklık Konseyi'ne tavsiyelerde bulunur.

Ayda bir düzenli olarak toplanması öngörölen GBOK bugüne kadar 6 toplantı gerçekleştirebilmiştir. Komitenin etkinliği ve sürekliliği, özellikle gümrük birliğine ilişkin mevzuat hazırlık çalışmaları açısından Türkiye için oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında, büyük ölçüde Avrupa Birliği'ne uyum sağlanması kapsamında, 35 maddelik bir yasa paketi TBMM'de kabul edilmiş, 17 Ekim 2001'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Üyelik yolunda çok önemli bir gelişme olarak görölen sözkonusu yasa paketinde yer alan maddelerin özet olarak kapsadığı konular şunlardır:

- Temel hak ve hürriyetler
- Düşünce özgürlüğü

- Gözaltı süresinin kısaltılması
- Konut dokunulmazlığı
- Haberleşme hürriyeti
- Dernek kurma ve üye olma özgürlüğü
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı
- İdam cezasının sınırlandırılması
- Kamulaştırma
- Sendikal hakların kullanımı
- Asgari ücretin tespiti
- Siyasi partilerin kapatılma koşulları..

4. TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ MALİ İLİŞKİLER

4.1. Gümrük Birliği Sürecine Kadar Türkiye-AB Mali İlişkileri

Topluluk, Ortaklık Anlaşması uyarınca, Türk ekonomisinin hızla kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla Türk kamu ve özel sektör projelerine hazırlık ve geçiş dönemlerinde yatırım kredisi vermeyi taahhüt etmiştir. Kredilerin tahsisinde projelerin ekonomik özellikleri dikkate alınmakta, vade, geri ödeme süresi, ödemesiz dönem, faiz haddi vb. kredi koşulları buna göre belirlenmektedir.

Sözkonusu kredilerden faydalanacak olan projelerin,

- Ortaklık Anlaşması amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olması,
- Türk Kalkınma Planlarında yer alması,
- Türk ekonomisinin verimliliğinin artmasına katkıda bulunacak ve özellikle de Türkiye'nin ekonomik altyapısını iyileştirecek nitelikte olması ya da,
- Tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin yüksek randımanlı modern ve rasyonel teşebbüslerle donatılmasını sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir.

AET ülkeleri, Topluluk bütçesinden ayırdıkları belli miktarlardaki krediyi, 1964 yılından itibaren kalkınma planlarında yer alan projelerin finansmanında kullanılmak üzere Avrupa Yatırım Bankası aracılığıyla Türkiye'ye vermeye başlamışlardır. 1973 yılından bu yana da sözkonusu kredi olanaklarına Avrupa Yatırım Bankası özkaynaklarından tahsis edilen meblağlar da eklenmiştir.

4.1.1. Birinci Mali Protokol

Türkiye ile AET arasındaki mali ilişkiler, 1963 yılında Ankara'da imzalanan Ortaklık Anlaşması'na ek Mali Protokol ile başlamıştır.

Birinci Mali Protokol 12.9.1963 tarihinde imzalanmış ve 1964-1969 dönemi için 175 milyon ECU tutarında kredi sağlanmıştır. Kredilerin vadesi 30 yıl, ödemesiz dönemi 7 yıl, faiz haddi ise altyapı projeleri için %3, diğer projeler için %4.5 olarak belirlenmiştir.

Bu protokol ile sağlanan kredilerin tümü kullanılmıştır. Kredilerden 105.9 milyon ECU 7 altyapı projesine, bakiye 69.1 milyon ECU ise 37 sanayi projesine tahsis edilmiştir. Önemli enerji projelerinden Kovada Projesi, Gökçekaya-Seyitömer Enerji Nakil Hattı ve Keban Projesi bu kredilerden yararlanmıştır. Toplam kredi tutarının yaklaşık 145 milyon ECU'su 11 kamu projesinde, 30 milyon ECU'su ise 33 özel sektör projesinde kullanılmıştır.

4.1.2. İkinci Mali Protokol

23.11.1970 tarihinde Katma Protokol ile birlikte imzalanan 2. mali protokol, 1.1.1973'ten itibaren yürürlüğe girmiştir. 1971-1977 dönemini kapsayan sözkonusu Protokol ile Avrupa Yatırım Bankası (AYB) özkaynaklarından verilen ödünçlerden de yararlanma olanağı doğmuştur.

Bu protokol çerçevesinde 195 milyon ECU Topluluk bütçesinden, 25 milyon ECU AYB özkaynaklarından olmak üzere, toplam 220 milyon ECU tutarında kredi sağlanmış ve tamamı kullanılmıştır. Ayrıca Protokol'ün yürürlük süresi içinde AET'ye katılan üyelerin (İngiltere, İrlanda ve Danimarka) de mali yardıma katılmaları sağlanmış ve Türkiye' ye 47 milyon ECU ek kredi verilmesi kabul edilmiştir.

2.mali protokol kapsamındaki 195 milyon ECU' luk kredinin kullanım koşulları altyapı projelerine (30 yıl vadeli, 8 yıl ödemesiz,%2.5 faiz) ve sanayi yatırım projelerine (%4,5 faiz) göre farklılaştırılmıştır. Toplam kredinin 175 milyon ECU'su kamu sektörü projelerine, 20 milyon ECU'su ise özel sektör projelerine tahsis edilmiştir. AYB kaynaklarından verilmesi öngörülen 25 milyon ECU tutarındaki kredinin koşulları ise piyasa şartlarına göre belirlenmiştir.

2. mali protokol çerçevesinde finanse edilen önemli kamu projeleri Afşin-Elbistan Kömürleri ve Teknik Santrali, SEKA Akdeniz Dalaman Kağıt Sanayi, TCDD Dizel ve Elektrik Lokomotifleri, Gediz Nehri Islahı ve Sulaması ve Berdan Sulaması projeleridir.

4.1.3. Üçüncü Mali Protokol

Türkiye ile Topluluk arasında 12.5.1977 tarihinde imzalanan protokol, onaylama işlemlerinin uzaması nedeniyle ancak 1.5.1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Üçüncü mali protokol çerçevesinde Türkiye'ye 220 milyon ECU'luk kısmı Topluluk bütçesinden, 90 milyon ECU'luk kısmı ise AYB özkaynaklarından olmak üzere toplam 310 milyon ECU tutarında kredi verilmiştir. 220 milyon ECU'luk kredinin kullanımında vade 40 yıl, ödemesiz dönem 10 yıl ve faiz haddi %2,5 olarak belirlenmiş ve kredinin tamamı kamu yatırımları için kullanılmıştır. 90 milyon ECU'luk kredide ise kullanım koşulları proje bazında ve piyasa koşullarına göre tespit edilmiştir.

3. mali protokol çerçevesinde finanse edilen önemli kamu projeleri Keban II Hidroelektrik Santrali, Akdeniz Ormancılık, Elbistan Kömürleri ve Termik Santrali, Karakaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali ve Enerji Nakil Hatları Projeleridir.

AYB kaynaklarından sağlanan 90 milyon ECU'luk kredinin ise 60 milyon ECU'su özel sektör sanayi projelerine, 30 milyon ECU'su ise kamu sektörüne (Akdeniz Orman, Kağıt, Dalaman II ve Gölbaşı Enerji Nakil Hattı projeleri) tahsis edilmiştir.

TABLO 1: MALİ PROTOKOLLER ÇERÇEVESİNDE FİNANSE EDİLEN PROJELER

I. Birinci Mali Protokol Çerçevesinde Finanse Edilen Projeler

Proje Adı	Kredi Tutarı (ECU)
A) Kamu Kesimi Projeleri	
Kovada II	5.000.000
Seka-Çaycuma	10.300.000
Keban Barajı	30.000.000
Gediz Sulama	15.000.000
Gökçekaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali	7.300.000
Seka-Dalaman	14.000.000
Samsun-Azot	5.600.000
TCDD-Dizelizasyon	11.000.000
Gökçekaya-İzmir Enerji Nakil Hattı	7.600.000
Boğaz Köprüsü	20.000.000
Petkim-Kauçuk I	9.290.000
Keban (Ek Finansman)	10.000.000
TOPLAM	145.090.000
B) Özel Sektör Projeleri	
Çelik Halat ve Tel Sanayi	1.500.000
Taç Tekstil	190.000
Arçelik Emaye	245.000
Mannesman-Sümerbank Boru Projesi	430.000
Şişecam Fabrikası Tevsii Projesi	2.125.000
Güney Sanayi	400.000
Türk Pirelli	500.000
Sifaş İplik	1.300.000
Mensucat Santral	720.000
Kadro Anlaşmaları (24 Proje)	22.500.000
TOPLAM	29.910.000
GENEL TOPLAM	175.000.000

II. İkinci Mali Protokol Çerçevesinde Finanse Edilen Projeler

Proje Adı	Kredi Tutarı (ECU)
A) Özel Şartlı Ödünçler	
Petkim Kauçuk	6.400.000
TCDD-Elektrifikasyon	4.350.000
Türk Hava Yolları F-28 Alımı	8.650.000
TCDD-Dizelizasyon	23.500.000
Gediz II	10.000.000
Berdan	11.000.000
Afşin-Elbistan I	58.000.000
Afşin-Elbistan II	19.000.000
Seka-Akdeniz I	20.000.000
Seka-Akdeniz II	5.000.000
Seka-Dalaman II	6.300.000
Ön Yatırım I	2.000.000
Ön Yatırım II	1.015.000
TSKB 1973 Global Ödüncü	14.785.000
SYKB 1976 Global Ödüncü	5.000.000
TOPLAM	195.000.000
B) AYB Özkaynaklarından Sağlanan Ödünçler	
TSKB 1974 Global Ödüncü	20.000.000
SYKB 1974 Global Ödüncü	5.000.000
TOPLAM	25.000.000
GENEL TOPLAM	220.000.000

III. Üçüncü Mali Protokol Çerçevesinde Finanse Edilen Projeler

Proje Adı	Kredi Tutarı (ECU)
A) AYB Özkaynaklarından Sağlanan Ödünçler	
Seka-Dalaman	4.000.000
Seka-Akdeniz	16.000.000
TSKB 1979 (A) Global Öduncü	15.000.000
SYKB 1979 (A) Global Öduncü	5.000.000
TSKB 1979 (B) Global Öduncü	30.000.000
SYKB 1979 (B) Global Öduncü	10.000.000
İletim Hatları	10.000.000
TOPLAM	90.000.000
B) Özel Şartlı Ödünçler	
Seka-Akdeniz	10.000.000
Keban Hidroelektrik Santrali	36.000.000
Afşin-Elbistan	75.000.000
Karakaya	85.000.000
Yük Tevzi	14.000.000
TOPLAM	220.000.000
GENEL TOPLAM	310.000.000

Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihinden itibaren Topluluk tarafından Türkiye'ye üç mali ve bir tamamlayıcı protokol çerçevesinde 752 milyon ECU finansman sağlanmıştır. Bu tutarın %33'ü sanayi ve tarım, %52'si enerji ve %15'i altyapı ve ulaştırma sektörlerinde kullanılmıştır.

4.1.4. Özel İşbirliği Fonu

Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi için 9-11 Ekim 1978 tarihinde Topluluk Komisyonu ile yapılan görüşmeler sırasında Topluluktan talep edilen mali yardımlar doğrultusunda, Topluluk Konseyinin 8.5.1979 tarihli kararıyla, IV. Mali Protokol görüşmelerine başlanması ve ekonomik ve teknik işbirliğinin desteklenmesi amacıyla Türkiye'ye hibe şeklinde ve 2 yıl için 75 milyon ECU tutarında özel bir yardım yapılması kararlaştırılmıştır.

30.06.1980 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında kabul edilen 2/80 sayılı Kararla bir İşbirliği Fonu yürürlüğe konmuştur. 75 milyon ECU'luk hibe yardım doğrudan Topluluk Bütçesinden karşılanacağından hibenin hangi projelere tahsis edileceğine Konsey karar verecektir. Sözkonusu yardımın 68 milyon ECU'su enerji sektörünün acil ithalat ihtiyaçları için, 7 milyon ECU'su ise teknik yardıma ayrılmıştır. Özel İşbirliği Fonu ile sağlanan 75 milyon ECU'nun 56 milyonluk kısmı fiilen kullanılmıştır.

4.1.5. Turizm ve Madencilik Sektörlerinde Mesleki Eğitim Programı

AT'ndan ekonomik ve teknik işbirliği çerçevesinde 1980 yılında sağlanan 75 milyon ECU tutarındaki hibenin bakiyesi olan 19 milyon ECU'nun 5.4 milyon ECU tutarındaki bölümünün kullanılması amacıyla Türkiye ile Topluluk arasında 30 Eylül 1991 tarihinde Brüksel'de bir finansman anlaşması imzalanmıştır. 7 Ocak 1992 tarihinde onaylanan anlaşmaya göre, programın süresi 4 yıl olacaktır.

Turizm sektöründe mesleki eğitim kapsamında uygulanacak projenin amacı, diğer turizm ülkelerindekiler ile kıyaslanabilir bir düzeyde her yıl 160 kişiyi kapsayacak şekilde turizm firmalarının denetici personeline yönelik eğitim verecek bir merkezin Kemer'de kurulmasıdır. Turizm sektörüne yönelik mesleki eğitim programı kapsamındaki alt-projenin maliyeti 2.445.000 ECU olarak tahmin edilmiştir. Bu meblağa AT'nun katkısı 2 milyon ECU hibe şeklinde olup, geri kalan miktar Türk Hükümeti tarafından karşılanacaktır.

Sözkonusu proje, Topluluktan alınan süre uzatımı dahilinde Turizm Bakanlığı tarafından 3 Kasım 1997 tarihinde başlatılmış, 2000-2001 döneminde, Mayıs 2001 tarihi itibarıyla sona ermiştir. Projede belirtildiği gibi Kemer'de uluslararası boyutta bir Eğitim Merkezi kurulmuş, bu merkezde 4 ve 5 yıldızlı otellerde departman şefi ve daha üst düzeyde yönetici konumunda hizmet verebilecek 446 kişi eğitim görmüştür. Eğitim alan her bir kişinin de en az 10 kişiyi eğitime zorunluluğu olduğu dikkate alındığında, halihazırda sektöre 4.460 kişi eğitilmiş personel sağlanmıştır. Sözkonusu merkez ulusal düzeyde faaliyetlerine devam etmektedir.

Madencilik sektöründe Mesleki Eğitim Programının amacı ise yerüstü işçilerine ve yer altı teknisyenlerine yönelik mesleki eğitim vermektir. Sektöre yönelik mesleki eğitim

programı çerçevesindeki alt projenin maliyeti 3.570.000 ECU olarak tahmin edilmiştir. Bu meblağa AT'nun katkısı 3.400.000 ECU hibe şeklinde olup geri kalan tutar Türk Hükümeti tarafından karşılanacaktır.

4.1.6. Dördüncü Mali Protokol

Topluluk Ortaklık Konseyi'nin 30.06.1980 tarihli toplantısında, Türkiye'ye beş yıllık bir dönem için Dördüncü Mali Protokol çerçevesinde 600 milyon ECU mali yardım yapılması öngörülmüştür. Bu tutarın 225 milyonunun AYB özkaynaklarından kredi şeklinde, 375 milyonunun da Topluluk bütçesinden özel kredi şeklinde (10 yıl ödemesiz süre, 40 yıl vade ve %1 faiz) olması planlanmıştır. Topluluk bütçesinden karşılanacak olan 375 milyon ECU'luk bölümün 50 milyonunun ekonomik ve teknik işbirliği için kullanılmak üzere hibe şeklinde verilmesi öngörülmüştür.

Dördüncü Mali Protokol müzakereleri 1981 yılının ilk yarısında tamamlanmış, üzerinde anlaşma sağlanan esasları kapsayan yeni protokol 19.6.1981 tarihinde taraflarca paraflanmasına karşın Kasım 1981'de siyasi nedenlerle dondurulmuş, 6 Haziran 1990'da ise Komisyon tarafından imza için Konsey'e sunulmuştur.

Dördüncü Mali Protokol bugüne kadar işlerlik kazanamamış ve bu süre içinde başlangıçta finansmanı öngörülen projelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak açısından yetersiz kalmıştır. Ayrıca Türkiye'nin dünya piyasalarındaki kredibilitesinde meydana gelen artış nedeniyle sözkonusu mali protokol, toplam dış finansman ihtiyacı da dikkate alındığında anlamsız kalmıştır.

Sonuç olarak, yukarıda açıklanan Mali Protokoller kapsamında, Türkiye Topluluktan 1963 yılından 1994 yılına kadar geçen süre içinde 712 milyon ECU Topluluk bütçesinden 115 milyon ECU Avrupa Yatırım Bankası'ndan olmak üzere toplam 827 milyon ECU mali yardım sağlamıştır.

4.2. Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-AB Mali İlişkileri

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki mali ilişkiler 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na kadar Mali Protokoller çerçevesinde yürütülmüştür. 1980 yılında siyasi nedenlerle

veto edilerek durdurulan Dördüncü Mali Protokolden itibaren de Türkiye ile AB arasında Mali Protokol imzalanmamıştır. AB bu dönemde yardım mekanizması olarak mali protokoller sisteminden vazgeçip proje bazında kredi-hibe sistemine geçmiştir.

4.2.1. Gümrük Birliği Kararı ve Mali İşbirliği Deklarasyonu

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının ardından, AB komisyonu, Gümrük Birliğini gerçekleştiren tarafların ekonomik gelişmişlik ve buna bağlı olarak rekabet güçlerindeki farklılıkları gözönünde bulundurarak, Gümrük Birliği'nin getireceği yeni rekabet ortamına Türk sanayi sektörünün uyumunun sağlanması, Türkiye'nin AB ile altyapı bağlantısının iyileştirilmesi (kara ulaştırması, limanlar, havaalanları, demiryolları, telekomünikasyon, elektrik) ve ekonomiler arasındaki farkın azaltılabilmesini teminen ülkemize ihtiyaç duyacağı mali kaynağın bir bölümünü sağlayacak bir mali yardım paketini içeren tek taraflı bir deklarasyon yayınlamıştır.

Mali işbirliğinin aşağıda belirtilen unsurları temel alması öngörülmüştür.

1. Mali işbirliğinin yaratacağı ilk olanak 1996 yılından başlayarak beş yıl için önemli bütçe kaynağıdır. Bu kaynak 375 milyon ECU tutarında olup hibe şeklinde Avrupa Birliği kaynaklarından verilecektir.
2. Mali işbirliğine ilişkin ikinci olarak, 1992-1996 yıllarını kapsayan Avrupa Yatırım Bankası'nca sağlanan ve YAP kapsamındaki çevre, enerji, ulaştırma, telekomünikasyon alanındaki altyapı projelerine yönelik kredilerdir. Tutar, projelerin niteliklerine göre 300-400 milyon ECU dolayında olacaktır.
3. Bir diğer finansman olanağı ise Türk ekonomisinin rekabet gücünü artırmaya yönelik olarak AYB tarafından sağlanacak 750 milyon ECU tutarında kredidir. Bu kapsamda Gümrük Birliği sonrasında özel sektörün rekabet gücünü artıracak, istihdama katkıda bulunacak, özel sektörün daha etkin ve uygun maliyetle üretimde bulunmasını sağlayacak altyapı projeleri desteklenecektir.
4. Topluluğun bütün Akdeniz ülkelerine sağladığı bir finansman kolaylığı olan MEDA Programı, Türkiye dahil 12 Akdeniz ülkesine açık bir programdır. Yenileştirilmiş Akdeniz Programına paralel ve bu programın uzantısı niteliğinde bir finansman olanağı sağlayan MEDA programı kapsamında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, yüksek öğretim kuruluşları arasında işbirliği, medya alanında

işbirliği, Akdeniz Kentsel planlama ve yönetim alanında işbirliğine yönelik programlar bulunmaktadır.

5. Mali işbirliğine ilişkin son finansman olanağı ise makro-ekonomik yardımdır. Türkiye'nin talebi ve özel ihtiyaç halinde, Topluluk uluslar arası finans kuruluşları ile koordinasyon halinde ve mevcut finansman olanaklarının ışığında, IMF onaylı programların yürütülmesi için ilave olarak olağanüstü ve orta vadeli makro ekonomik yardım verilmesi olasılığını inceleyebilir.

Yukarıda maddeler halinde açıklanan finansman olanaklarından Gümrük Birliği çerçevesinde verilmesi öngörülen yardımlardan Türkiye henüz yararlanamamıştır. 1997 yılı için öngörülen 56 milyon ECU' tutarındaki yardım dondurulmuş durumdadır. Diğer maddelerde sözü geçen kredi ve yardımlara ilişkin bilgiler ise ilgili bölümlerde açıklanmaktadır.

4.2.2. Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası-YAP (1992-1996)

Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası, 1980'lerin sonunda Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuş olup 1992-1996 yılları arasında uygulamaya konmuştur. YAP, Akdeniz ülkeleriyle ekonomik diyalogun güçlendirilmesi, sözkonusu ülkelerdeki yatırımların teşviki, bu ülkelerin mallarının Topluluk pazarına girişinin kolaylaştırılması, yatırımların geniş ölçeklerde gerçekleştirilmesinin sağlanması ve bu ülkelerin Topluluğun gelişme süreci ile ilişkilendirilmesi hususlarını içermektedir. Bu kapsamda ayrılan kaynakların dağılımı aşağıda verilmektedir.

TABLO 2 : YAP ÇERÇEVESİNDE AYRILAN KAYNAKLAR

PROJE FİNANSMANI		
Topluluğun Ayırdığı Kaynak	2.030	mECU
Türkiye'ye Verilen Tutar	339,5	mECU
Finansman Türü	AYB Kredisi	
MALİ PROTOKOL		
Topluluğun Ayırdığı Kaynak	4.405	mECU
Finansman Türü	AYB Kredisi ve Bütçeden Hibe	

YAP çerçevesinde Avrupa Yatırım Bankası tarafından finanse edilen projeler de Tablo 3'de verilmektedir.

TABLO 3 : YAP ÇERÇEVESİNDE AYB TARAFINDAN FİNANSE EDİLEN PROJELER

Antalya Bld.Başk.Kanalizasyon Projesi	35 mECU
TEAŞ Ege Böl.Hava Kirliliğini Önleme Projesi	40 mECU
PTT Telekomünikasyon Modernizasyonu Projesi	40 mECU
TEAŞ Türkiye-Suriye Enterkonneksiyon Projesi	13.5 mECU
ASKi Ankara Kanalizasyon Projesi	45 mECU
Konteyner Terminalleri Ekipman Alımı Projesi(TCDD)	36 mECU
Endüstriyel Atık Projesi (İzmit Projesi)	50 mECU
CS2 ve CS3 Kompresör İstasyonları ve Marmara Ereğli LNG Terminal Ekipman Alımı Projesi (BOTAŞ)	80 mECU
TOPLAM	339.5 mECU

4.2.3. Avrupa Akdeniz Ortaklığı

1995'te kabul edilen Barselona Bildirgesi ile kurulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, AB'nin Akdeniz Havzasındaki bölgesel bütünleşme politikasının bir uzantısıdır. Ortaklığa 15 AB üyesi ülkenin yanı sıra, Cezayir, Türkiye, Mısır, Malta, Tunus, Filistin Yönetimi, Lübnan, Ürdün, İsrail, Fas, Kıbrıs ve Suriye'den oluşan 12 Akdeniz ülkesi de üyedir.

AB ile Akdenizli Ortakları arasındaki mali işbirliği için 1995-1999 yılları için Avrupa Komisyonu bütçesinden 4.6 milyar Euro ayrılmıştır. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası da Ortaklığı uzun vadeli kredilerle desteklemektedir. 1997-2000 arası dönem için ortaklığa bu amaçla AYB kaynaklarından 2.3 milyar Euro ayrılmıştır.

4.2.3.1. Akdeniz Yardım Programı-MEDA (1995-1999)

MEDA (Mediterranean Economic Development Area) Programı, Avrupa Topluluğuna üye olmayan Akdeniz ülkelerinin siyasi istikrar ve demokrasininin güçlendirilmesi, bir

Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesinin kurulması ve sosyal işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalarını desteklemek için alınan önlemler paketidir.

Programın amacı Akdenizli ortaklar arasında işbirliğini artırmaya yönelik altyapı kurulması ve geliştirilmesi, ulaştırma iletişim ve enerji konusunda bölgesel ticareti artırıcı etkisi olan altyapının kurulması, sınır ötesi bağlantıyı artırıcı etkisi olan küçük ölçekli altyapı projelerinin pekiştirilmesi, Akdenizli ve Avrupalı ortaklar arasındaki bağların desteklenmesi için gerekli altyapının ulaşım ve enerji açısından geliştirilmesi, Avrupa ve Arap ülkeleri arasındaki diyalogun artırılması ve Avrupa ve Akdenizli diğer ülkeler arasında sivil toplum örgütlerinin işbirliği yapmasıdır.

Program, nihai olarak ortakların ekonomik ve sosyal yapılarındaki reformun, özellikle Avrupa Topluluğu ile serbest ticarete hazırlık için teşviki ve desteklenmesi amacını taşımaktadır.

23.7.1996 tarihli MEDA Konsey Yönetmeliği 6. Maddesine göre Avrupa Topluluğunun sağlayabileceği finansman kaynakları üç grupta toplanmaktadır.

1. **Fonlar** : Avrupa Topluluğuna üye ülkeler için kullanılan ortak fonlardır. Akdeniz ülkelerine yönelik 4.6 milyar ECU'luk hibe tutarı bulunmaktadır. Hibeler ülkelerin üretim ve refah seviyesini artırmaya yönelik, Avrupa topluluğu üyesi ülkeler ile Akdeniz ülkelerinde bulunan ortak projeler için eğitim, altyapı ve çevre projelerine verilmektedir. Hibelerden yararlanacak projenin kar amacı gütmemesi ve kamu yararına olması gerekmektedir.
2. **Krediler** : Avrupa Yatırım Bankası tarafından özel sektör projelerine yönelik olarak kullanılan kredilerdir. Avrupa Yatırım Bankası fonları sermaye yatırım projelerine verilmekte olup faiz oranı Bankanın borçlanma maliyetine göre değişmektedir. Vadeler sanayi yatırımları için 4-12 yıl, altyapı projeleri için 20 ve daha uzun yıl olabilir.
3. **Risk Sermayesi** : AT üyesi bir ülkeden gerçek veya tüzel kişileri, üye olmayan Akdeniz ülkesi uyuşundaki gerçek veya tüzel kişiler ile biraraya getirebilecek üretim sektöründeki işletmelere öz sermaye veya benzer fonlar sağlamak amacıyla kullanılır.

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında 1995-1999 yılları için Avrupa Komisyonu bütçesinden ayrılan 4.6 milyar Euro'nun 3.4 milyar Euro'su ortaklığın başlıca mali aracı olan MEDA I Programı çerçevesinde taahhüt edilmiştir. MEDA I Programından yararlanmak üzere hem ulusal hem de bölgesel programlar geliştirilmiştir.

Ortaklığın üyelerinden biri olan Türkiye 1996 yılından bu yana AB kaynaklarından yararlanmakta olup, 1996-1999 yılları arasında MEDA Programından yararlanması öngörülen tutar toplam 375 milyon ECU'dur. Türkiye için ayrılan bu hibenin tamamı, ekonomik istikrar, sosyo-ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve sivil toplumun güçlendirilmesini amaçlayan ikili projelere taahhüt edilmiştir. Türkiye ikili işbirliğinin yanısıra MEDA kapsamında desteklenen Kültürel Miras Programı, Gençlik Eylem Programı, EUMEDIS ve SMAP gibi çeşitli bölgesel programlardan da yararlanmaktadır.

1996 yılı itibariyle Türkiye açısından MEDA Programı kapsamında Topluluk Bütçesinden sağlanan ve finansman anlaşması imzalanmış 5 proje bulunmaktadır. Bu projeler için ayrılan kaynak yaklaşık olarak 33.3 milyon ECU olup, Türkiye daha çok kamu kuruluşlarının hazırladığı eğitim konusundaki projelerin desteklenmesine öncelik vermektedir.

1997 yılı bütçesinde bulunan toplam 19 projenin toplam tutarı da yaklaşık olarak 70.2 milyon ECU tutarındadır. Bu kapsamda, MEDA programında yer alan sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve çevre ile ilgili faaliyetlere ek olarak, Gümrük Birliği'nin uygulanmasına ilişkin genel üretim altyapısının geliştirilmesi, KOBİ'lere mesleki eğitim desteği ve teknoloji transferi uygulamaları ile devlet ve özel sektör kuruluşlarının Gümrük Birliği'ne uyumunun sağlanması gibi faaliyetlerin desteklenmesine olanak tanınmıştır. Ayrıca, tüketicinin korunması, insan hakları, çocuk hakları gibi konularda 20 sivil toplum kuruluşunun desteklenmesine yönelik projeler kabul edilmiştir. 1997 yılı Topluluk bütçesinde bulunan 70.2 milyon ECU'luk kaynağın 9.4 milyon ECU'luk bölümü için anlaşmalar imzalanmıştır.

1996 ve 1997 yıllarına ait anlaşmaları imzalanan toplam 42.7 milyon ECU tutarındaki projelerden hiçbirine henüz bir kaynak aktarımı söz konusu olmamıştır. Topluluğun

1998 ve 1999 yıllarında Türkiye için ayırdığı toplam kaynak ise 272 milyon ECU'dur. Topluluk daha önceki politikasının aksine sözkonusu kaynağın çok sayıda küçük projede kullanılması yerine az sayıda büyük projede kullanılması görüşünü benimsemektedir.

1996 ve 1997 yıllarında AB bütçesi kapsamında finansman anlaşması imzalanan projeler Tablo 4'de verilmektedir.

TABLO 4 : 1996 VE 1997 YILLARINDA AB BÜTÇESİ KAPSAMINDA FİNANSE EDİLEN PROJELER

PROJE	TUTAR
MEB Tarafından Hazırlanan 'Mesleki Eğitim Projesi'	14 mECU
Tarım ve Köyşleri Bak. Tarafından Hazırlanan 'Gıda Denetim Laboratuvarları Projesi'	10.1 mECU
Dışişleri Bak.Tarafından Hazırlanan'Jean Monnet Bursu'	5 mECU
Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başk. Tarafından Hazırlanan 'İş Geliştirme Merkezleri Projeleri'	3.2 mECU
IULA Tarafından Hazırlanan 'Ekonomik ve Sosyal Gelişme İçin Seferberlik Projesi'	0.94 mECU
KOSGEB Tarafından Hazırlanan 'Otomotiv Sanayi Bölgesi Oluşturulması Projesi'	1.2 mECU
KOSGEB Tarafından Hazırlanan 'Ayakkabı Sektörü Mesleki Eğitim Merkezi Projesi'	1.9 mECU
KOSGEB Tarafından Hazırlanan 'Tekstil Sektöründe Çevre Standartları Projesi'	1 mECU
KOSGEB Tarafından Hazırlanan 'Konfeksiyon Sektöründe Mesleki Eğitim Projesi'	1.49 mECU
KOSGEB'in Hazırladığı 'KOBİ'ler İçin Enformasyon Ağı Projesi'	0.7 mECU
Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu Tarafından Hazırlanan 'Kadın Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi'	1.04 mECU
Sağlık Bakanlığı Tarafından Hazırlanan 'Kanser Öntanı ve Araştırma Projesi'	1.9 mECU
TOPLAM	42.7 mECU

1995-1999 yılları arasında MEDA Programı kapsamında yürütülen faaliyetler MEDA I olarak, 2000-2006 yılları arası faaliyetler ise MEDA II olarak adlandırılmıştır.

10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında Türkiye'ye resmi olarak aday ülke statüsü tanınmış ve bu kapsamda Türkiye'nin AB adaylığı yönündeki uyum çalışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede 2000-2006 yıllarını kapsayacak şekilde MEDA II olarak adlandırılan Program kaynaklarının %15'ini hibe olarak Türkiye'ye ayrılması öngörülmüştür. Bu dönemde Türkiye'ye sağlanacak yardım miktarı 890 milyon Euro'dur. Bu miktarın 2000-2002 dönemi içerisinde kullanılması düşünülen toplam miktar 381 milyon Euro'dur.

'Katılım Öncesi Strateji' kapsamında, diğer aday ülkelerin yararlandıkları Phare, ISPA (Yapısal Politikalar) ve SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma) programlarının mali çerçevesi 1999 yılının Mart ayında gerçekleştirilen Berlin Zirvesi'nde belirlenmiş, Helsinki Zirvesi sonrasında da Türkiye'nin katılım öncesi süreçte farklı enstrümanlarla desteklenmesi konusu gündeme gelmiştir. Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ) yeniden yapılandırılmaları çalışmaları, varolan ekonomik sistemin tamamen değiştirilmesi yoluyla kapsamlı bir düzeyde yürütülmekte, kaynak olarak da PHARE programı tahsis edilmektedir. Ancak, Türkiye Gümrük Birliğinden kaynaklanan bir deneyime ve işlerliği olan bir serbest piyasa ekonomisine sahip olduğundan, PHARE programından yararlanması teknik olarak mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye'nin MEDA programından yararlandırılması gündeme gelmiştir.

Bu kapsamda 2000-2002 döneminde Türkiye'ye MEDA II bütçe kaynaklarından %60'ı Türkiye'nin altyapı çalışmaları ve sektörel politikaları, %35'i katılım süreci ve %5'i de sivil topluma yönelik olarak toplam 381 milyon Euro'luk hibe sağlanması öngörülmektedir.

Türkiye ayrıca AYB'nin, MEDA II kapsamında Avrupa-Akdeniz ortaklığına ayırdığı 6.245 milyar Euro tutarındaki kredilerden de faydalanabilecektir. Bu kapsamda da Türkiye'nin yılda 210 milyon Euro tutarında bir bütçeden yararlanması beklenmektedir.

MEDA Programı ve AYB'nin Akdeniz ülkelerindeki diğer mali anlaşmaları çerçevesinde mali ve teknik işbirliğinin uygulanmasına ilişkin çerçeve anlaşmasının onaylanmasına 10.08.2000 tarihinde karar verilmiştir. Avrupa-Akdeniz İşbirliği kapsamında Ekonomik ve Sosyal Reformları Destekleyen Mali ve Teknik Tedbirlere İlişkin Kuralları Düzenleyen MEDA yönetmeliği dikkate alınarak, Avrupa Toplulukları Komisyonu, AYB ve Türkiye'nin oluşturduğu tarafların AYB ve topluluk tarafından finanse edilen projelerin idari, teknik ve mali destek prosedürlerini belirleyen bir çerçeve anlaşmasının uygulanmasında mutabık kaldıklarına ilişkin karar 10.09.2000 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bu karara göre Türkiye'ye, çerçeve anlaşmasının en iyi şekilde uygulanmasını temin için gerekli tedbirlerin alınması, Spesifik Finansman Anlaşmalarının onaylanması için AT Komisyonu ve AYB'na muhatap olacak bir ulusal koordinatörün atanması, Hükümet dışı kuruluşlara, yerel idarelere ve kamu sektörüne yapılacak hibelerle ilgili sözleşmelerde koordinasyon sağlaması gibi görevler düşmektedir.

Komisyon tarafından onaylanan proje ve faaliyetler, AT Komisyonu ve Türk Hükümeti veya devlet, bölgeler, yerel yönetimler, kamu ve bölgesel kuruluşlar, yerel veya geleneksel topluluklar, meslek kuruluşları, özel işletmeler, kooperatifler, dernek, vakıf ve hükümet dışı kuruluşlar arasında düzenlenen spesifik finansman anlaşması ile, ayrıca proje ve programı idare etmekle sorumlu uluslararası kuruluşlar veya tüzel kişiler arasında yapılacak bir sözleşmeyle de sonuçlandırılabilir. AYB tarafından kredi yolu ile finanse edilen proje veya programlar için de kredi sözleşmeleri yapılacaktır.

Yukarıda anlatılan hibe ve kredilerden yararlanmak isteyen Türk kuruluşlarının, ilk önce ön değerlendirmeyi yapacak olan Hazine Müsteşarlığı Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne Topluluk formatına uygun ön proje teklifleri ve detaylı projeleri ile birlikte başvurmaları gerekmektedir. Burada değerlendirip uygun bulunan projeler daha sonra DPT Müsteşarlığı'nda Kalkınma Programı ve Yıllık Programlar açısından değerlendirilip ilgili sektör ve uzmanların görüşü alınarak AB Komisyonu Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne sunulmak üzere Hazine Müsteşarlığı'na geri gönderilmektedir.

MEDA fonu, proje ve programların gerçekleştirilmesi için gereken mal ve hizmet ithalat ve tedarik giderlerini ve ayrıca işletme ve bakım giderlerini, destek önlemlerinin

hazırlanması ve uygulanmasıyla ilgili giderleri, eğitim ve araştırma programları giderlerini finanse etmeye yöneliktir. Vergi, resim ve harçlar bu finansman kapsamının dışındadır. Üretim sektörü projelerinde finansman kaynakları öncelikle firmanın öz kaynakları ve piyasadan sağlanır. Daha sonra sağlanabilecek topluluk finansmanı yatırımın % 80'inden daha fazla olamaz.

MEDA Programın Türkiye açısından daha etkin ve faydalı kullanılabilmesi için mahalli idareler ve sivil meslek kuruluşlarının da Program kapsamına giren faaliyetlerine ilişkin projeleriyle artan ölçüde başvurularda bulunması gerekmektedir.

MEDA programında Türkiye ile işbirliği adlı altında 3 milyon ECU'lük İdari İşbirliği Fonu kurulmuş ve bu fondan aşağıda belirtilen projeler yararlandırılmıştır.

TABLO 5 :İDARI İŞBİRLİĞİ FONU KAPSAMINDA KAYNAK AYRILAN PROJELER

PROJE	MİKTAR
Brüksel Daimi Temsilciği'nin İdari İşbirliği Projesi	1.0 ECU
İKV'nin Küçük ve Orta Ölçekli Şirketler İçin Enformasyon Ağı Projesi	0.489 ECU
Hazine Müsteşarlığı'nın İş Ortaklığı Projesi	0.585 ECU
Hazine Müsteşarlığı'nın DİE Genel Müdürlüğü'nün Teknik Kapasitesinin Arttırılması Projesi	0.61 ECU
Anadolu Yayınları'nın Projesi	0.04 ECU
AB Komisyonu'nun DG IB'nin Uzman Görevleri Projeleri	0.15 mECU
Deutsch-Orient Institut'ün Avrupa Türkiye Konf.Projesi	0.021 mECU
TOPLAM	2.895 mECU

1995-1999 döneminde MEDA Programından yararlandırılan veya devam eden projeler ile 2000 yılı itibariyle başlayan yeni projeler EK'te verilmektedir.

4.2.3.2. Avrupa – Akdeniz İşbirliği Programı- EUROMED (1995-2000)

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın ardından, AB komisyonu tarafından tek taraflı olarak yayınlanan Mali İşbirliği Deklarasyonu, Akdeniz ülkelerinin kullanımına ayrılan

3.4 milyar ECU'lük fondan Türkiye'nin de yararlanmasını öngörmektedir. EUROMED kapsamında Türkiye'ye 200 mECU kaynak ayrılmıştır. AB'nin KOBİ'lere ilişkin taahhütü 100 mECU olmasına karşın 50 mECU kredi sağlanmış olup bunun da 35 mECU'lük bölümü kullanılmıştır. Geri kalan 150 mECU'lük AYB kredisi ise çevreye yönelik projelere yönlendirilmiştir.

4.2.4. “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi” Kapsamındaki Mali Yardımlar

Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkilerin derinleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla AB komisyonu tarafından hazırlanan “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi” kapsamındaki faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla yine AB Komisyonu tarafından bir Konsey Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin geliştirilmesi için alınacak önlemler çerçevesinde 1999-2001 yılları arasında 15 milyon EURO, yine Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini hızlandırmak amacıyla alınacak önlemlerin uygulanmasına ilişkin olarak 1999-2001 yılları arasında 135 milyon EURO olmak üzere AB Bütçesinden toplam olarak 150 milyon EURO yardım verilmesi öngörülmüştür.

4.2.5. Marmara Depremi Sonrasında Verilmesi Öngörülen Mali Yardımlar

17 Ağustos 1999 tarihinde Türkiye'de meydana gelen deprem felaketinin ardından, AB üyeleri mali yardım konusunda oldukça olumlu bir tavır içerisine girmişlerdir. Bu kapsamda AB, 17 Ağustos 1999 tarihinden itibaren insani yardım amaçlı olarak ve “Avrupa Topluluğu İnsani Yardımlar Ofisi-ECHO” aracılığıyla Türkiye'ye 4 milyon Euro sağlamış bulunmaktadır.

4-5 Eylül 1999 tarihlerinde Finlandiya'da yapılan gayri-resmi Dışişleri Bakanları toplantısında, Türkiye'nin genişleme sürecindeki yeri ve Marmara Bölgesinde meydana gelen deprem ile ilgili olarak yapılacak yardımlar ele alınmış ve mali yardım aktarılması üzerinde prensipte mutabakat sağlanmıştır. Yardım kapsam ve niteliği ise 13 Eylül 1999 tarihindeki Genel İşler Konseyi'nde karara bağlanmıştır.

Sözkonusu Konseyde, Türkiye'ye AB Bütçesinden 'Konut Yardımı' adı altında 30 milyon Euro'nun hibe olarak verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, aynı toplantıda AYB

kaynaklarından tahsis edilmek üzere 'Yeniden İmar' amacına yönelik olarak 600 milyon Euro'nun Türkiye'ye kredi olarak verilmesi kararı da verilmiştir. İhtiyaç duyulması halinde 200 milyon Euro'luk bir ek kredinin de makro ekonomik yardım olarak temin edilmesi mümkün görünmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler AET 'nun 1958 yılında kurulmasından başlayarak çok uzun bir geçmişe sahiptir. 1 Aralık 1964 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile hukuki bir altyapı kazanan ilişkiler, 1980 yılındaki askeri rejimin de etkisiyle duraklama ve donma noktasına gelmiş, 1988'den itibaren de tekrar canlanmaya başlamıştır. Gümrük Birliği'nin kurulması ve izlenmesine yönelik olarak kurulan "Türkiye-AT Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi" tarafından hazırlanan 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı 31.12.1995 tarihinden itibaren Gümrük Birliği'nin kurulmasını hedefleyerek Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkileri yeni bir boyuta taşımıştır. Aynı tarihli toplantıda ilişkilerin diğer alanlarda da geliştirilmesine ilişkin bir "Tavsiye Kararı" ile mali işbirliğinin yeniden başlatılmasına ilişkin bir "Mali İşbirliği Deklarasyonu" da kabul edilmiştir.

Çalışmamızın temel konusunu oluşturan Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki mali ilişkiler, sözkonusu Ortaklık Konseyi Kararına kadar mali protokoller yoluyla yürütülmüş, 1990'lı yıllarda ise proje bazında kredi-hibe şeklinde devam etmiştir. Kredi ve hibe şeklinde Topluluk tarafından Türkiye'ye yapılan yardımların amacı Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmek yanında ekonomik farklılıkları gidermeye çalışmaktır. Gerek Topluluk bütçesinden gerekse Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarından yararlanılarak yapılan yardımlar, geçmişte hazırlık ve geçiş dönemlerinde Türk kamu ve özel sektör projelerini destekleyerek ekonomik kalkınmaya katkıda bulunma amacını güderken, Gümrük Birliği sürecinde de KOBİ'leri, seçilmiş bazı sektörleri, bazı altyapı yatırımlarını ve temel hak ve özgürlükleri yerleştirmeye yönelik olarak Sivil Toplum kuruluşlarını destekleme amacını taşımaktadır.

Türkiye, Gümrük Birliğ sürecine kadar mali protokoller aracılığıyla, Avrupa Topluluğu bütçesinden 712 milyon ECU hibe, Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarından ise 115 milyon ECU kredi olmak üzere toplam 827 milyon ECU mali yardım almıştır. Gümrük Birliği'ne geçilmesinden itibaren de proje bazında cüzi krediler kullanılmıştır. Ekonomik kriz dönemlerinde ve özellikle de 1999 yılı depremi sonrasında "Topluluk" tarafından sağlanan özel yardımlar da söz konusu olmuştur. Tüm bunlara karşın, Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyumu kapsamında, gerek ekonomik kalkınmanın

sağlanması, gerekse gümrük birliği'nin getirdiği ekonomik yükün azaltılması açısından, Toplulukça yapılan yardımlar yetersiz kalmıştır.

Topluluk ile Türkiye arasındaki karşılıklı yükümlülükler çerçevesinde, Türkiye üzerine düşen bir görevi daha yerine getirmiş, büyük ölçüde Avrupa Birliği'ne uyum kapsamında 35 maddelik bir yasa paketini TBMM'den geçirerek yürürlüğe koymuştur.

Önümüzdeki dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım yönünde üzerine düşen yükümlülükleri hızla yerine getirmesi doğrultusunda, Topluluktan beklenen ekonomik yardımlarında da artması beklenmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AB ve Türk Vergi Sistemi, ÖİKR, TOBB, Mayıs 2001
- Avrupa Birliği El Kitabı, TCMB, 1996
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nden Alınan Yazılı Bilgiler ve İnternet Yayınları
- Avrupa Birliği ve Türkiye, TCDTM, Ekim 1999
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Periyodik Bültenleri ve İnternet Yayınları
- Avrupa Topluluğu - Türkiye İlişkileri Üzerine Bazı Değerlendirmeler, TKB, APM, Mayıs 1996
- Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği'ne Türkiye'nin Uyumu ve Sorunları, İTO, 1994
- Devlet Planlama Teşkilatı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve İktisadi Kalkınma Vakfı'nın İnternet Yayınları
- Gümrük Birliği Sürecinde Politikalar ve Uygulamalar, TCMB, 1998
- Helsinki Zirvesinden Sonra Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış, TCMB, 2000